

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

УДК 374.342

DOI: 10.12958/2227-2747-2026-2(192)-173-184

Савка Володимир Ігорович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

спеціальність 231 Соціальна робота

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка,

м. Тернопіль, Україна.

evengar789@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-9095-1325>

Для цитування: Савка В. І. Правове забезпечення реабілітаційних процесів учасників бойових дій в Україні. *Освіта та педагогічна наука*. 2026. № 2(192), С. 173–184.

DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2026-2\(192\)-173-184](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2026-2(192)-173-184)

References (стандарт APA): Savka, V. I. (2026). Pravove zabezpechennia reabilitatsiinykh protsesiv uchasnykiv boiovykh dii v Ukraini [Legal Support of Rehabilitation Processes in Ukraine]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Sciences*, 2(192), 173–184. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2026-2\(192\)-173-184](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2026-2(192)-173-184) [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія проти України зумовила суттєве зростання кількості осіб, які мають статус учасників бойових дій (далі УБД), а відтак – актуалізувала проблему їх соціально-психологічної реабілітації. Повернення військовослужбовців до цивільного життя часто супроводжується складними психоемоційними станами, порушенням соціальних зв'язків, труднощами адаптації у родині, громаді та професійному середовищі. У зв'язку з цим реабілітаційний процес постає не лише як складова системи соціального захисту, а як стратегічний напрям державної соціальної політики, спрямований на відновлення соціального функціонування особистості та забезпечення її повноцінної реінтеграції в суспільство. Наукове у змістовленні процесу реабілітації учасників бойових дій, а саме її соціально-психологічної складової,

є важливим практичним завданням для розвитку ефективних моделей соціальної роботи, підготовки фахівців соціальної сфери та вдосконалення правових основ та міжвідомчої взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового забезпечення соціального захисту учасників бойових дій (ветеранів війни) в умовах трансформаційних суспільних процесів посідає вагомe місце у сучасному науковому дискурсі. Різні аспекти соціального захисту та механізми його впровадження детально проаналізовано у наукових працях таких провідних дослідників як В. Пашинський, Л. Медвідь, І. Бородін, С. Пасіка, Б. Шамрай. Особливості нормативно-правового забезпечення соціального захисту УБД та військовослужбовців стали предметом наукового аналізу А. Бейкуна, В. Топольницького, М. Каптана, С. Матвієць, Д. Власенка, С. Корольова, В. Павленка,

Б. Шамрай, які акцентують увагу на тому, що актуальність адекватнішого правового регулювання соціального захисту (зокрема соціальної адаптації) УБД, військовослужбовців та ветеранів зростає у зв'язку з тим, що зовнішні загрози та небезпеки для суверенітету і територіальної цілісності держави постійно зростають до критичного рівня (Бейкун, Топольницький, Каптан & Матвієць, 2023; Корольов, 2011; Шамрай, 2018). Окремі питання змісту та значення міжнародного досвіду в контексті забезпечення соціальної захищеності ветеранів війни висвітлювалися у наукових працях П. Ворони, А. Дулі, О. Кондратенка. Вектори реалізації соціальної політики у сфері соціального забезпечення УБД проаналізовано у дослідженні І. Марка, Є. Марка, І. Чернишової, які зазначають, що «соціальний захист військовослужбовців або надані державою соціальні гарантії у вигляді достатнього матеріального та фінансового забезпечення військовослужбовцям гарантує ефективне функціонування збройних сил будь-якої держави» (Марко, Марко & Чернишова, 2019). В. Паржницький, О. Савенко, І. Шнюкова зокрема наголошують, що «індивідуалізація послуг для ветеранів у перехідний період є гарантією їхньої успішної соціальної та професійної реадаптації та повинна здійснюватися за принципом колективного навчання, що дозволить реалізувати вимогу відповідності психічного та особистісного розвитку учасників бойових дій параметрам норми, з одного боку, та визнання незаперечного факту унікальності та неповторності шляху розвитку кожної особистості – з іншого» (Паржницький, Савенко & Шнюкова, 2024). Окремі аспекти проблеми соціального захисту та реабілітації учасників бойових дій висвітлено у працях українських науковців, зокрема Н. Байдюк та Р. Вайноли.

Дослідники розглядають соціально-психологічну реабілітацію як комплекс заходів, спрямованих на подолання наслідків бойового стресу, відновлення психоемоційного стану та соціальних ролей ветеранів (Байдюк, 2020; Вайнола, 2019). У зарубіжних дослідженнях акцент робиться на міждисциплінарних підходах, поєднанні психологічної допомоги з соціальною підтримкою, розвитку громадських реабілітаційних програм та сімейно орієнтованих моделей допомоги (Власенко, 2024; Дуля, 2018; Кондратенко, 2018; Сидоренко, 2023). Водночас у вітчизняній науковій літературі питання змістовлення процесу правового забезпечення саме соціально-психологічної реабілітації УБД потребує подальшої систематизації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність значної кількості досліджень, недостатньо розкритими залишаються питання структуризації правових засад реабілітаційних процесів УБД та ветеранів війни, визначення її компонентів, логіки реалізації та ролі фахівців соціальної сфери у забезпеченні цілісного реабілітаційного процесу. Також потребує уточнення взаємозв'язок між психологічною допомогою та соціальною адаптацією учасників бойових дій у контексті сучасних викликів.

Метою статті є теоретичний аналіз правового забезпечення процесу соціально-психологічної реабілітації УБД, визначення ролі фахівців соціальної сфери у правовому забезпеченні соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій та ветеранів війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій та ветеранів війни в Україні постає як складний, багаторівневий та динамічний процес, що охоплює відновлення психоемоційного стану особистості, її соціального функціонування

та здатності до повноцінної взаємодії з соціальним середовищем. Узмістовлення цього процесу потребує розгляду його не лише як сукупності окремих реабілітаційних заходів, а як цілісної системи впливів, спрямованих на подолання наслідків бойового досвіду та формування умов для сталого особистісного і соціального розвитку.

Психотравмувальний досвід участі у бойових діях істотно впливає на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери особистості, а повернення до цивільного життя часто супроводжується відчуттям дезорієнтації, втрати звичних соціальних ролей, труднощами у встановленні міжособистісних контактів, зниженням довіри до соціального середовища. У цьому контексті соціально-психологічна реабілітація виконує функцію посередника між військовим і цивільним життям, забезпечуючи поступовий перехід до нових умов існування.

Узмістовлення процесу соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій та правове її забезпечення доцільно здійснювати через виокремлення взаємопов'язаних структурних компонентів, кожен з яких виконує специфічні функції та водночас доповнює інші складові реабілітаційної системи. Загалом, реабілітаційний процес УБД та ветеранів війни обіймає, на нашу думку, декілька взаємопов'язаних компонентів: психологічний, соціальний, педагогічний, правовий (Байдюк, 2020; Вайнола, 2019; Ворона, 2018).

Психологічний компонент є базовим у структурі соціально-психологічної реабілітації, оскільки спрямований на подолання наслідків психотравмувального досвіду війни, при цьому він охоплює психологічну діагностику, індивідуальне та групове консультування, психотерапевтичну підтримку, кризову

інтервенцію, а також формування навичок емоційної саморегуляції. Важливою складовою психологічного компонента є розвиток усвідомлення власного емоційного стану та здатності до рефлексії, а основною метою цього компонента є зниження рівня тривожності, агресивності, емоційного виснаження, подолання симптомів посттравматичного стресового розладу та відновлення відчуття психологічної безпеки. УБД навчаються розпізнавати власні емоційні реакції, усвідомлювати їхній зв'язок із пережитим досвідом та поступово формувати адаптивні стратегії подолання стресу, що створює передумови для стабілізації психоемоційного стану та підвищення готовності до соціальної взаємодії.

Соціальний компонент соціально-психологічної реабілітації спрямований на відновлення та розширення соціальних зв'язків учасників бойових дій, їх адаптацію до умов цивільного життя та інтеграцію у соціальне середовище, також, в обов'язковому порядку, він включає соціальний супровід, консультування з питань соціального захисту, інформування про пільги та гарантії, посередництво між ветеранами та соціальними інституціями. Особливого значення соціальний компонент набуває у процесі відновлення сімейних відносин, так як повернення з зони бойових дій часто супроводжується зміною сімейних ролей, порушенням емоційного контакту між членами родини, труднощами у спілкуванні, при цьому соціально-психологічна реабілітація повинна передбачати роботу не лише з самим УБД, а й з його родиною, що сприятиме формуванню підтримувального сімейного середовища та зниженню ризику соціальної ізоляції (Байдюк, 2020).

Важливим аспектом соціального компонента є сприяння інтеграції учасників бойових дій у громаду, так як участь

у громадських ініціативах, ветеранських організаціях, волонтерських проєктах створює умови для відновлення соціальної активності, формування відчуття приналежності та соціальної значущості. Це, у свою чергу, позитивно впливає на самооцінку та мотивацію до подальшої самореалізації.

Педагогічний компонент соціально-психологічної реабілітації спрямований на формування життєвих, соціально-комунікативних і професійних компетентностей УБД та ветеранів війни. Його зміст охоплює розвиток навичок ефективної комунікації, конструктивного вирішення конфліктів, планування життєвих і професійних цілей, а також професійну переорієнтацію та перекваліфікацію. Професійна адаптація є одним із ключових завдань педагогічного компонента, оскільки працевлаштування та економічна самостійність відіграють важливу роль у процесі соціальної реінтеграції, так як УБД потребують підтримки у визначенні нових професійних траєкторій, набутті актуальних на ринку праці компетентностей та адаптації до умов цивільної професійної діяльності. Освітні програми, курси підвищення кваліфікації, тренінги з розвитку м'яких навичок сприяють підвищенню конкурентоспроможності УБД та ветеранів та формуванню впевненості у власних можливостях (Вайнола, 2019).

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України роль правового забезпечення реабілітаційних процесів суттєво зростає, адже кількість осіб, які потребують комплексної допомоги, постійно збільшується. Саме тому, правовий компонент є фундаментальною складовою усіх реабілітаційних процесів УБД, оскільки саме він визначає нормативні рамки, гарантії, механізми та інституційні зобов'язання держави щодо

забезпечення прав ветеранів війни та членів їхніх сімей.

Базовим нормативно-правовим актом, що регламентує соціальний захист УБД, є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». У зазначеному Законі визначено правовий статус учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, а також закріплено систему пільг, компенсацій і соціальних гарантій, які створюють правові передумови для здійснення соціально-психологічної реабілітації. Зокрема, законодавством передбачено право УБД на безоплатну медичну та психологічну допомогу, санаторно-курортне лікування, соціальну адаптацію та професійну реінтеграцію (Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей, 1991).

Важливу роль у правовому забезпеченні реабілітаційних процесів відіграє Закон України «Про соціальні послуги», який закріплює сучасний підхід до організації соціальної роботи та визначає соціально-психологічну реабілітацію як окремий вид соціальних послуг. У контексті цього Закону УБД належать до вразливих груп населення, які мають право на отримання соціальних послуг за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Закон також регламентує діяльність надавачів соціальних послуг, механізми оцінювання потреб, індивідуальне планування допомоги та міжвідомчу взаємодію.

Нормативне закріплення прав на психологічну допомогу здійснюється також через підзаконні акти Кабінету Міністрів України, зокрема постанови, які визначають порядок надання психологічної реабілітації ветеранам війни, фінансування відповідних програм, вимоги до фахівців і установ, що залучаються

до реалізації реабілітаційних заходів. Такі документи спрямовані на практичну реалізацію законодавчих норм та забезпечення доступності психологічної допомоги на всіх рівнях – від громади до спеціалізованих реабілітаційних центрів. Особливого значення набувають міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною, зокрема Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, яка визначає обов'язок держави забезпечувати комплексну реабілітацію та соціальну інтеграцію осіб з інвалідністю, у тому числі тих, хто набув інвалідність унаслідок воєнних дій. Положення цієї Конвенції імплементуються у національне законодавство та слугують орієнтиром для формування політики у сфері соціально-психологічної реабілітації УБД (Пашинський, Медвідь & Шамрай, 2023).

Таким чином, правовий компонент соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій в Україні характеризується багаторівневістю та комплексністю. Водночас ефективність реалізації правових норм значною мірою залежить від узгодженості законодавчих і підзаконних актів, належного фінансування, міжвідомчої координації та професійної підготовки фахівців соціальної та психологічної сфери. Подальше вдосконалення правового забезпечення має бути спрямоване на посилення адресності допомоги, спрощення процедур доступу до реабілітаційних послуг і забезпечення реального дотримання прав УБД у практичній площині.

Узмістовлення процесу соціально-психологічної реабілітації передбачає також визначення його принципів, серед яких ключовими є *індивідуальний підхід, комплексність, безперервність, добровільність участі та міждисциплінарна взаємодія*. Індивідуальний підхід забезпечує врахування особистісних особливостей,

життєвого досвіду та актуальних потреб кожного учасника бойових дій. Комплексність полягає у поєднанні психологічних, соціальних, педагогічних і правових заходів у межах єдиної реабілітаційної стратегії. Безперервність реабілітаційного процесу означає його тривалість та послідовність, що дає змогу забезпечити стійкі позитивні зміни у психоемоційному стані та соціальному функціонуванні особистості. Добровільність участі підвищує мотивацію учасників бойових дій до реабілітації та сприяє формуванню партнерських відносин між клієнтом і фахівцем.

У системі усіх реабілітаційних процесів УБД та ветеранів війни ключову роль відіграють фахівці соціальної сфери, діяльність яких поєднує соціальну, психологічну та правову складові підтримки, і саме вони виступають посередниками між державою та ветеранами війни у процесі реалізації законодавчо закріплених прав, пільг і соціальних гарантій, забезпечуючи практичне втілення норм права в усіх реабілітаційних процесах.

Правовий компонент професійної діяльності соціальних працівників, соціальних педагогів, фахівців із соціальної роботи та психологів полягає насамперед у *інформаційно-роз'яснювальній функції*. Фахівці соціальної сфери інформують учасників бойових дій та членів їхніх сімей про зміст чинного законодавства, порядок отримання статусу УБД, права на соціальні послуги, пільги, компенсації, психологічну та медичну реабілітацію. Така діяльність є особливо важливою в умовах складності нормативно-правового поля та частих змін у законодавстві, які ускладнюють самостійне орієнтування ветеранів у системі соціального захисту. Важливою складовою правового забезпечення реабілітаційних процесів є *супровід у реалізації прав*. Фахівці соціальної сфери здійснюють

соціально-правовий супровід УБД, допомагаючи їм у підготовці документів, звернень, заяв до органів соціального захисту, медичних і реабілітаційних установ, органів місцевого самоврядування. У межах цієї діяльності вони сприяють доступу ветеранів до послуг, передбачених Законом України «Про соціальні послуги», Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а також підзаконними нормативними актами Кабінету Міністрів України. Окреме значення має *захисна та адвокаційна функція* фахівців соціальної сфери. У випадках порушення прав учасників бойових дій або ускладненого доступу до соціальних і реабілітаційних послуг соціальні працівники виступають як представники інтересів клієнтів, ініціюють міжвідомчу взаємодію, залучають правників, громадські організації, ветеранські об'єднання. Така діяльність сприяє не лише індивідуальному захисту прав УБД, а й удосконаленню практик реалізації соціальної політики на місцевому та регіональному рівнях.

У контексті соціально-психологічної реабілітації особливо важливою є *міждисциплінарна взаємодія*, у якій фахівці соціальної сфери координують зусилля медичних працівників, психологів, реабілітологів, юристів і представників органів влади. Вони забезпечують дотримання прав людини у процесі реабілітації, конфіденційність, добровільність участі у програмах, а також врахування індивідуальних потреб учасників бойових дій відповідно до принципів людиноцентрованого підходу та положень Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ).

Не менш важливою є роль фахівців соціальної сфери у *правовій профілактиці вторинної соціальної дезадаптації*. Через консультування, соціально-психологічну підтримку та правову просвіту вони сприяють запобіганню маргіналізації, соціальній ізоляції, конфліктам із законом, що можуть виникати внаслідок посттравматичних станів або труднощів адаптації до цивільного життя (табл. 1).

Таблиця 1

Роль фахівців соціальної сфери у правовому забезпеченні соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій

Напрямок діяльності фахівців соціальної сфери	Зміст правового забезпечення	Нормативно-правова основа	Перспективи для реабілітаційного процесу УБД
1	2	3	4
Інформаційно-роз'яснювальна діяльність	Інформування учасників бойових дій та членів їхніх сімей про права, пільги, компенсації, порядок отримання соціальних, психологічних і реабілітаційних послуг.	Конституція України; Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; Закон України «Про соціальні послуги».	Підвищення правової обізнаності, усвідомлення власних прав, зниження рівня соціальної тривожності.
Соціально-правовий супровід	Допомога в оформленні документів, заяв, звернень; супровід у взаємодії з органами соціального захисту, охорони здоров'я, реабілітаційними установами.	Закон України «Про соціальні послуги»; підзаконні акти Кабінету Міністрів України.	Забезпечення реального доступу до реабілітаційних програм і соціальних гарантій.

1	2	3	4
Захисна та адвокаційна функція	Представництво інтересів УБД у разі порушення їхніх прав; ініціювання міжвідомчої взаємодії; залучення громадських і ветеранських організацій.	Закон України «Про звернення громадян»; міжнародні стандарти захисту прав людини.	Захист прав і гідності УБД, подолання бар'єрів у системі соціального захисту.
Міждисциплінарна координація	Узгодження дій соціальних працівників, психологів, медиків, юристів, реабілітологів; контроль дотримання прав клієнта.	Закон України «Про соціальні послуги»; Міжнародна класифікація функціонування (МКФ).	Комплексність і безперервність реабілітаційного процесу.
Забезпечення дотримання прав людини	Контроль дотримання принципів добровільності, конфіденційності, недискримінації під час надання реабілітаційних послуг.	Конституція України; Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю.	Формування довіри до системи реабілітації та соціальних інституцій.
Правова профілактика соціальної дезадаптації	Консультування з правових питань; попередження соціальної ізоляції, конфліктів із законом, вторинної травматизації.	Закон України «Про соціальні послуги»; державні програми підтримки ветеранів.	Сприяння успішній соціальній адаптації та інтеграції УБД у мирне життя.
Моніторинг і оцінка реалізації прав	Аналіз ефективності надання соціальних і реабілітаційних послуг; виявлення системних проблем у правовому забезпеченні.	Нормативно-правові акти у сфері соціального захисту.	Удосконалення практик соціальної роботи та державної політики.

Джерела: Бородін & Пасіка, 2017; Ворона, 2018; Павленко, 2020; Халява, 2022; Faidiuk & Liakh, 2021; Peltonen, Qouta, El Sarraj & Punamäki, 2010; Bruner, 2012

Таким чином, фахівці соціальної сфери виступають системоутворюючою ланкою у правовому забезпеченні усіх реабілітаційних процесів учасників бойових дій та ветеранів війни. Їхня діяльність спрямована на інтеграцію правових механізмів у практику соціально-психологічної реабілітації, забезпечення реального доступу УБД до гарантованих державою прав та створення умов для їх повноцінної соціальної інтеграції та відновлення якості життя.

Висновки. Загалом, узмістовлення процесу правового забезпечення реабілітаційних процесів УБД в Україні дозволяє розглядати його як цілісну систему, спрямовану на забезпечення правових

норм та відновлення психологічної рівноваги, соціальної активності та життєвої перспективи ветеранів. Реалізація такого підходу створює підґрунтя для ефективної реінтеграції УБД та ветеранів війни у суспільство та забезпечення їхнього сталого особистісного розвитку.

Важливу роль у реалізації правових гарантій реабілітації УБД та ветеранів війни відіграють фахівці соціальної сфери, які забезпечують правове інформування, супровід, захист прав та інтересів УБД, ветеранів і членів їхніх сімей, а також координацію взаємодії між суб'єктами реабілітаційного процесу. Визначено що, важливу роль у реалізації усіх видів реабілітації відіграють фахівці

соціальної сфери, які забезпечують координацію реабілітаційних заходів, їх міжвідомчу взаємодію та дотримання усіх правових норм. Саме професійна діяльність соціальних працівників сприяє підвищенню адресності допомоги, ефективності застосування правових норм та інтеграції реабілітаційних заходів у систему соціальних послуг. При цьому соціальні працівники, соціальні педагоги, психологи, реабілітологи та медики здійснюють комплексну оцінку потреб учасників бойових дій, розробляють індивідуальні плани реабілітації та супроводжують клієнтів на всіх етапах відновлення в рамках правового поля.

Подальше вдосконалення правового забезпечення реабілітаційних процесів УБД має бути спрямоване на систематизацію законодавства, спрощення адміністративних процедур, посилення міжвідомчої взаємодії та розвиток механізмів правового супроводу на місцевому рівні. Перспективи подальших наукових розвідок доцільно пов'язувати з дослідженням ефективності реалізації правових норм у практиці реабілітаційної роботи, а також із розробленням моделей міждисциплінарної взаємодії у сфері соціально-психологічної реабілітації УБД та ветеранів війни.

Література

1. Байдюк Н. М. Соціальний захист учасників бойових дій в Україні: теорія і практика. Київ : Наукова думка, 2020. 312 с.
2. Бородін І., Пасіка С. Правовий статус військовослужбовців в Україні. *European political and law discourse*. 2017. Vol. 4, Issue 1. С. 164–171. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-1/29>
3. Вайнола Р. Х. Соціальна робота з ветеранами війни та членами їхніх сімей. Київ : Академвидав, 2019. 156 с.
4. Бейкун А., Топольницький В., Каптан М., Матвієць С. Проблемні та дискусійні питання сфери нормативного забезпечення соціальної адаптації військовослужбовців з огляду на їх системність та ефективність. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2023. № 2(78). С. 127–132. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2023-2-78/127-132>
5. Власенко Д. А. Зарубіжний досвід забезпечення реалізації заходів правового режиму воєнного стану та можливості його використання в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 2(32). С. 396–404. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.30>
6. Ворона П. В. Шляхи соціальної реабілітації учасників українсько-російської війни на Сході України: зарубіжний досвід. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Серія: Державне управління. 2018. № 3. С. 55–62.
7. Дуля А. Особливості соціальної підтримки учасників бойових дій та їх сімей в зарубіжних країнах та в Україні. *Modern Technologies of Society Development: Collective Scientific Monograph*. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2018. С. 198–211.
8. Кондратенко О. О. Міжнародний досвід щодо забезпечення державою соціальної захищеності ветеранів війни. *Держава та регіони*. Серія: Державне управління. 2018. № 1(61). С. 102–106.
9. Корольов С. Практичні аспекти створення, утвердження та нормативно-правового забезпечення гарантій соціального захисту військовослужбовців членів країн НАТО. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил*. 2011. Вип. 3(29). С. 280–283.
10. Марко І. Є., Марко Є. І., Чернишова І. М. Зарубіжний досвід забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2019. № 2(66). С. 135–142. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2019-2-66/135-142>

11. Павленко В. С. Захист прав військово-службовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 131–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/32>

12. Паржницький В., Савенко О., Шнюкова І. Зарубіжний досвід у сфері соціальної та професійної реадаптації учасників бойових дій. *European Humanities Studies: State and Society*. 2024. № 1. С. 42–55. DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.1.03>

13. Пашинський В. Й., Медвідь Л. П., Шамрай Б. М. Правовий статус та соціальний захист військовослужбовців: поняття і правове регулювання. *Human rights and public governance in modern conditions: monograph*. Riga : “Baltija Publishing”, 2023. С. 651–674. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-320-0-33>

14. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 14.01.2025).

15. Сидоренко А. О. До питання соціальних гарантій членів сімей військовослужбовців у сфері соціального захисту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Т. 1, № 79. С. 343–348. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.57>

16. Шамрай Б. М. Гарантії прав та свобод військовослужбовців в Україні (конституційно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2018. 245 с.

17. Халява В. Політика соціального забезпечення учасників бойових дій у зарубіжних країнах. *Просторовий розвиток*. 2022. № 2. С. 238–245. DOI: <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2022.2.238-245>

18. Faidiuk O., Liakh T. Comparative analysis of social services provided to female combatants and veterans in Ukraine and abroad. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference (May 28–29, 2021)*. Rēzekne, 2021. Vol. III. P. 243–253. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6382>

19. Peltonen K., Qouta S., El Sarraj E., Punamäki R.-L. Military trauma and social development: The moderating and mediating roles of peer and sibling relations in mental health. *International Journal of Behavioral Development*. 2010. Vol. 34, Issue 6. P. 554–563. DOI: <https://doi.org/10.1177/0165025410368943>

20. Bruner J. The psychology of meaning. Cambridge : Harvard University Press, 2012. URL: https://mf.media.mit.edu/courses/2006/mas845/readings/files/bruner_Acts.pdf

References

1. Baiduk, N. M. (2020). Sotsialnyi zakhyst uchasnykiv boiovykh dii v Ukraini: teoriia i praktyka [Social protection of combatants in Ukraine: theory and practice]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

2. Borodin, I., & Pasika, S. (2017). Pravovyi status viiskovosluzhbovtiv v Ukraini [Legal status of servicemen in Ukraine]. *European Political and Law Discourse*, 4(1), 164–171. Retrieved from <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-1/29> [in Ukrainian].

3. Vainola, R. Kh. (2019). Sotsialna robota z veteranamy viiny ta chlenamy yikhnikh simei [Social work with war veterans and members of their families]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

4. Beikun, A., Topolnitsky, V., Kaptan, M., & Matviets, S. (2023). Problemni ta dyskusiini pytannia sfery normatyvnoho zabezpechennia sotsialnoi adaptatsii viiskovosluzhbovtiv z ohliadu na yikh systemnist ta efektyvnist [Problematic and debatable issues in the sphere of regulatory support for social adaptation of military personnel, taking into account their consistency and effectiveness]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Collection of the Scientific Papers of the Centre for Military and Strategic Studies of the National Defence University of Ukraine*, 2(78), 127–132. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2023-2-78/127-132> [in Ukrainian].

5. Vlasenko, D. A. (2024). Zarubizhnyi dosvid zabezpechennia realizatsii zakhodiv pravovoho

rezhymu voiennoho stanu ta mozhlyvosti yoho vykorystannia v Ukraini [Foreign experience in ensuring the implementation of measures of the legal regime of martial law and the possibilities of its use in Ukraine]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy – Bulletin of Criminological Association of Ukraine*, 2(32), 396–404. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.30> [in Ukrainian].

6. Vorona, P. V. (2018). Shliakhy sotsialnoi reabilitatsii uchasykiv ukrainsko-rosiiskoi viiny na Skhodi Ukrainy: zarubizhnyi dosvid [Ways of social rehabilitation of participants of the Ukrainian-Russian war in Eastern Ukraine: foreign experience]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Seriya: Derzhavne upravlinnia – Bulletin of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine. Series: Public Administration*, (3), 55–62 [in Ukrainian].

7. Dulia, A. (2018). Osoblyvosti sotsialnoi pidtrymky uchasykiv boiovykh dii ta yikh simei v zarubizhnykh krainakh ta v Ukraini [Features of social support for combatants and their families in foreign countries and in Ukraine]. In: *Modern Technologies of Society Development: Collective Scientific Monograph*. (pp. 198–211). Opole: The Academy of Management and Administration in Opole [in Ukrainian].

8. Kondratenko, O. O. (2018). Mizhnarodnyi dosvid shchodo zabezpechennia derzhavoiu sotsialnoi zakhyschenosti veteraniv viiny [International experience in ensuring state social protection of war veterans]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia – State and Regions. Series: Public Administration*, 1(61), 102–106 [in Ukrainian].

9. Korolov, S. (2011). Praktychni aspekty stvorennia, utverdzhennia ta normatyvno-pravovoho zabezpechennia harantii sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtiv chleniv krain NATO [Practical aspects of the creation, approval, and regulatory support of guarantees of social protection for servicemen in NATO member states]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho universytetu Povitrianykh syl – Collection of Scientific Works of Kharkiv Air Force University*, 3(29), 280–283 [in Ukrainian].

10. Marco, I. Y., Marco, Y. I., & Chernyshova, I. M. (2019). Zarubizhnyi dosvid zabezpechennia sotsialnykh harantii viiskovosluzhbovtiv [Foreign experience of providing social guarantees of the servicemen]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Collection of the Scientific Papers of the Centre for Military and Strategic Studies of the National Defence University of Ukraine*, 2(66), 135–142. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2019-2-66/135-142> [in Ukrainian].

11. Pavlenko, V. S. (2020). Zakhyst prav viiskovosluzhbovtiv ta yikh simei: mizhnarodno-pravovyi aspekt [Protection of the rights of military personnel and their families: international-legal aspect]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal Scientific Electronic Journal*, (7), 131–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/32> [in Ukrainian].

12. Parzhnytskyi, V., Savenko, O., & Shniukova, I. (2024). Zarubizhnyi dosvid u sferi sotsialnoi ta profesiinoi readaptatsii uchasykiv boiovykh dii [Foreign experience in the field of social and professional re-adaptation of combatants]. *European Humanities Studies: State and Society*, (1), 42–55. DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.1.03> [in Ukrainian].

13. Pashynskyi, V. Y., Medvid, L. P., & Shamray, B. M. (2023). Pravovyi status ta sotsialnyi zakhyst viiskovosluzhbovtiv: poniattia i pravove rehuliuвання [Legal status and social protection of military personnel: concept and legal regulation]. In: *Human rights and public governance in modern conditions*. (pp. 651–674). Riga: “Baltija Publishing”. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-320-0-33> [in Ukrainian].

14. Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtiv ta chleniv yikh simei: Zakon Ukrainy vid 20.12.1991 r. № 2011-XII [On social and legal protection of military personnel and their family members: Law of Ukraine dated 12.20.1991 No. 2011-XII]. (1991). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> [in Ukrainian].

15. Sydorenko, A. O. (2023). Do pyannia sotsialnykh harantii chleniv simei viiskovosluzhbovtiv u sferi sotsialnoho zakhystu [To the issue of social guarantees of family members of military personnel in the field of social protection]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo* – Uzhhorod National University Herald. Series: Law, 1(79), 343–348. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.57>

16. Shamrai, B. M. (2018). Harantii prav ta svobod viiskovosluzhbovtiv v Ukraini (konstytutsiino-pravovy aspekt) [Guarantees of rights and freedoms of servicemen in Ukraine (constitutional and legal aspect)]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

17. Khaliava, V. (2022). Polityka sotsialnoho zabezpechennia uchasykiv boiovykh dii u zarubizhnykh krainakh [Policy of social security of combatants in foreign countries]. *Prostorovy rozvytok* – Spatial Development, (2), 238–245. DOI: <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2022.2.238-245> [in Ukrainian].

18. Faidiuk, O., & Liakh, T. (2021). Comparative analysis of social services provided to female combatants and veterans in Ukraine and abroad. In: *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference*. (Vol. III, pp. 243–253). Rēzekne. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6382>

19. Peltonen, K., Qouta, S., El Sarraj, E., & Punamäki, R.-L. (2010). Military trauma and social development: The moderating and mediating roles of peer and sibling relations in mental health. *International Journal of Behavioral Development*, 34(6), 554–563. DOI: <https://doi.org/10.1177/0165025410368943>

20. Bruner, J. (2012). The psychology of meaning. Harvard University Press. Retrieved from https://mf.media.mit.edu/courses/2006/mas845/readings/files/bruner_Acts.pdf

Савка В. І. Правове забезпечення реабілітаційних процесів в Україні

У статті проаналізовано соціально-психологічну реабілітацію учасників бойових дій в Україні як складний, багаторівневий

та динамічний процес, що охоплює відновлення психоемоційного стану особистості, її соціального функціонування та здатності до повноцінної взаємодії з соціальним середовищем. Наголошено, що у змістовлення цього процесу потребує розгляду його не лише як сукупності окремих реабілітаційних заходів, а як цілісної системи впливів, спрямованих на подолання наслідків бойового досвіду та формування умов для сталого особистісного і соціального розвитку ветеранів.

Досліджено, що у змістовлення процесу соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій доцільно здійснювати через виокремлення взаємопов'язаних структурних компонентів (соціального, психологічного, педагогічного, правового компонентів), кожен з яких виконує специфічні функції та водночас доповнює інші складові реабілітаційної системи. Доведено, що правовий компонент є фундаментально-основоположною складовою процесу соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій (УБД), оскільки саме він визначає нормативні рамки, гарантії, механізми та інституційні зобов'язання держави щодо забезпечення прав ветеранів війни та членів їхніх сімей.

Зазначено, що в системі соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій (УБД) ключову роль відіграють фахівці соціальної сфери, діяльність яких поєднує соціальну, психологічну та правову складові підтримки. Визначено, що саме фахівці соціальної сфери виступають посередниками між державою та ветеранами війни у процесі реалізації законодавчо закріплених прав, пільг і соціальних гарантій, забезпечуючи практичне втілення норм права у реабілітаційних процесах. Конкретизовано напрями діяльності фахівців соціальної сфери УБД, зміст правового забезпечення, нормативно-правову основу соціального забезпечення УБД, визначено перспективи для реабілітаційного процесу УБД в сучасних умовах.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, учасник бойових дій, військовослужбовці, ветерани, правові засади, соціально-психологічна реабілітація, фахівці соціальної сфери.

Savka V. I. Legal Support of Rehabilitation Processes in Ukraine

The article analyzes the social and psychological rehabilitation of combatants in Ukraine as a complex, multi-level, and dynamic process that encompasses the restoration of an individual's psycho-emotional state, social functioning, and capacity for full interaction with the social environment. It is emphasized that conceptualizing this process requires considering it not merely as a set of separate rehabilitation measures, but as an integrated system of influences aimed at overcoming the consequences of combat experience and creating conditions for sustainable personal and social development of veterans.

It has been established that the conceptualization of the social and psychological rehabilitation process of combatants should be carried out through the identification of interrelated structural components (social, psychological, pedagogical, and legal), each of which performs specific functions while simultaneously complementing the other elements

of the rehabilitation system. It has been proven that the legal component constitutes a fundamental and core element of the social and psychological rehabilitation process of combatants, as it defines the regulatory framework, guarantees, mechanisms, and institutional obligations of the state in ensuring the rights of war veterans and their family members.

It is noted that within the system of social and psychological rehabilitation of combatants, specialists in the social sphere play a key role, as their professional activities combine social, psychological, and legal components of support. It is determined that social sector specialists act as intermediaries between the state and war veterans in the process of implementing legally established rights, benefits, and social guarantees, ensuring the practical application of legal norms within rehabilitation processes. The main areas of activity of social sector specialists working with combatants, the content of legal support, the regulatory and legal framework of social protection for combatants, as well as prospects for the rehabilitation process in contemporary conditions, are specified.

Key words: social protection, social security, combatant, military personnel, veterans, legal foundations, social and psychological rehabilitation, social sector specialists.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026